

Také zkušební otisky rytin mohou mít svá tajemství

K rozsáhlejší práci týkající se poznatků o československých státovkách tzv. londýnské emise, uveřejněné vloni v *Merkur-Revue* připojuji informaci, která navazuje na obsah dodatku „Úprava státovek „londýnské emise“ v poválečné ČSR“ [1]. Jde o využití zkušebních otisků portrétních rytin, kde je uvedeno, že jde o „jiné rytiny nesouvisející s výrobou peněz“⁽⁴⁾. V poválečném období tomu tak v tehdejší tiskárně platidel NBČS zřejmě bylo, avšak uvedené rytiny, přesněji jejich tiskové desky plnily v pozdějších letech ještě jinou úlohu a tato jejich epizoda s výrobou peněz, i když poněkud zprostředkovaně, skutečně souvisí.

Náhodné setkání v rámci mých dřívějších pracovních aktivit mne koncem roku 1979 přivedlo k laborantu tehdejšího specializovaného závodu národního podniku Barvy a laky v Praze, zabývajícím se výrobou barev pro Státní tiskárnu cenin. Využil jsem jeho pozvání k návštěvě pracoviště, kde mně jako zapálenému amatérskému numismatikovi v přípustných mezích umožnil nahlédnout do některých výrobních postupů souvisejících s činností závodu. Zejména pak šlo o náročnou kontrolu kvality jednotlivých sérií barev prováděnou na průběžně odebíraných vzorcích. Kvalitní suroviny a přesné dodržování technologických postupů pak zaručovalo dokonalý výsledný produkt, tj. zejména stálost barevného odstínu, dobrou rozstíratelnost a přilnavost barev a další specifické vlastnosti, zabezpečující následně přesnou hromadnou reprodukci bankovkových obrazů z tiskových desek. Jedním z laboratorních testů byla kontrola schopností barev reprodukovat ostře a kontrastně i ty nejjemnější linky bankovkového obrazu z tiskové desky.

Obr. 1: Otisk rytiny B. Heinze s portrétem Petra Brandla a rytiny portrétní dívky od téhož autora, v hnědé barvě, pro zkoušku barvy pro tisk 10 Kčs bankovek (zmenšeno).

Obr. 2: Otisk rytiny B. Heinze s portrétem Petra Brandla a rytiny J. Schmidta s portrétem sv. Václava, v modré barvě, pro zkoušku barvy pro tisk 25, později pak 20 Kčs bankovek (zmenšeno).

Právě k tomuto účelu používal výrobní závod Barvy a laky údajně do r. 1975 tiskové desky s vysoce kvalitními rytinami portrétů, zapůjčené tiskárnou cenin. Bohužel mi není známo, od kdy tomu tak bylo. Jednu z desek jsem si po vyjmutí z trezoru mohl dokonce prohlédnout a vychutnat při vhodném sklonu a osvětlení nevšední půvab rytých čar a porovnat jej s dříve provedeným otiskem. Shlédl jsem také archi-

vovaný soubor zkušebních otisků portrétních rytin v hnědé a modré barvě³⁾. Na některých byly dokumentovány závady vyskytující se ve vyrobené sérii barvy (splývání jemných linek, zrnění). Některé nedostatky pak bylo možno odhalit až pod mikroskopem. K popsáním kontrolním úkonům zde byly používány tyto originální TD:

- autoportrét Petra Brandla na rytině Bohumila Heinze z roku 1934, pro novoročenku státní tiskárny bankovek v Praze; rozměr rytiny je 55x77 mm,
- nesignovaný portrét dívčí hlavy zřepu v ozdobném rámci rovněž od Bohumila Heinze; rozměr rytiny je 74x74 mm,
- idealizovaný portrét knížete Václava v kruhovém medailonu podle předlohy Josefa Mánesa, vytvořený Jindrou Schmidtem přibližně roku 1931 pro novoročenku NBČS, o průměru 85 mm.

Uvedené rytiny byly využity ke zkušebním otiskům kvality barev (na makulatuře bankovkový papír bez průběžného vodoznaku) pro výrobu následujících bankovek:

- 10 Kčs, vzor 1960 (B-94), tmavohnědá, která byla v oběhu od roku 1961 do poloviny roku 1988,
- 25 Kčs, vzor 1961 (B-97), tmavomodrá, v oběhu od května 1962 do konce roku 1972,
- 20 Kčs, vzor 1970 (B-100), tmavomodrá, v oběhu od dubna 1971, do poloviny roku 1991. Zde šlo o výraznější odstín barvy.

Není mi známo, zda byly v tomto závodě vyráběny barvy pro tisk dalších bankovek, kupř. zelená pro stokoruny apod. Nebylo mi také sděleno, zda se provádějí tiskové zkoušky barev na nějakých jiných rytinách v období po roce 1975, kdy bylo jak dříve řečeno, používání zde popisovaných tiskových desek s rytinami ukončeno. Pro zjištění jejich další, možno říci zástupné funkce související s výrobou platidel však jsou sdělené údaje dostačující.

Zbývá ještě zmínit se o mém pokusu dozvědět se nějaké podrobnosti o původním účelu rytiny s portrétem knížete Václava. Nebylo možno vyloučit, že byla zamýšlena i k použití na připravované čs. bankovce o nominálu 5000 Kč, k jejíž realizaci pak z důvodu vývoje politické situace nedošlo. Obrátil jsem se s dotazem na autora Mistra Jindru Schmidta, se kterým jsem se osobně znal. S jeho stručnou, ale vyčerpávající odpovědí bych při této příležitosti čtenáře rád seznámil³⁾. Znění dopisu ze dne 29. února 1980 je následující: „Vážený pane, na Váš dotaz o tisku medailonu sv. Václava podle kresby J. Mánesa, odpovídám, že tuto rytinu jsem provedl pro tisk novoročenky pro tehdejší Národní banku, přibližně v roce 1931. S touto rytinou nebylo nikdy počítáno pro tisk bankovek, co už také velikost rytiny dokazuje. Srdečně Vás zdraví Váš Jindra Schmidt.“⁽⁴⁾

Pokud jde o zde popisované rytiny, zcela hypoteticky usuzuji, že mohly být v poválečném období využívány tiskárnou NBČS k ověřování kvality barev určených k tisku platidel a jiných cenin. Později v rámci racionální kooperace byly zapůjčeny přímo specializovanému výrobnímu závodu.

Jiří Ryant

Literatura:

- [1] Daněk, J. – Moravec, M. Několik poznatků k československým státovkám tzv. londýnské emise (3). *Merkur-Revue*, 2003, č. 1, s. 27–32. Zde Dodatek s. 30–31 a vyobrazení na s. 32 vpravo nahoře.

1) Tato informace se netýká otisku „nesignované rytiny putti u vázy s květinami v ozdobné kartuši“, umístěné na vyobrazení zcela vpravo, v horním rohu, neboť o ní mi není nic známo.
2) Dokonce jsem několik duplikátů otisků získal, a tak mohu čtenářům jejich reprodukce nabídnout. Pro

lepší optické srovnání jde o exempláře v tmavohnědé i tmavomodré barvě. Exempláře byly zřejmě odstřiženy z většího archu papíru na jednotlivé kousky.
3) Odpověď významného autora vynikajících rytec-kých prací dokládá jeho mimořádné pochopení pro činnost sběratelů a zájemců o výtvarné umění,

zejména pak o bankovkovou grafiku.

4) Osobně se domnívám, že pokud by rozměry zmíněné bankovky korespondovaly s tehdy obíhajícím bankovkou z produkce ABN Co New York, vzor 1920 (B-17), které jsou 203x112 mm, bylo by užiti medailonu se sv. Václavem dispozičně přiměřené a reálné.